

ECOLOGISCH WERKPROTOCOL

SCHONEN EN MAAIEN VAN WATERGANGEN EN WATEREN

Dit ecologisch werkprotocol wordt toegepast bij het schonen en maaien van watergangen, natuurvriendelijke oevers, rietoevers, vlakvormige wateren (water- en vijverpartijen, poelen) en onderhoudspaden binnen het beheergebied van Waterschap Brabantse Delta waar op basis van bestaande verspreidingsgegevens beschermde soorten (in hun natuurlijke verspreidingsgebied) en/of aandachtsoorten aanwezig zijn of verwacht kunnen worden.

Werkzaamheden die onder de gedragscode vallen

- Schonen van wateren
- Maaien en schonen van oevers en taluds
- Maaien van onderhoudspaden
- Beheer en onderhoud aan natuurvriendelijke oevers
- Schonen en maaien van water- en vijverpartijen, poelen, e.d.
- Op de kant brengen van oeverbegroeiing

Uitvoeringsperioden

Waterschap Brabantse Delta werkt in het kader van het schonen en maaien van watergangen en wateren met verschillende uitvoeringsperioden. Deze perioden zijn gebaseerd op het zo optimaal mogelijk kunnen uitvoeren van een essentiële primaire taak van ons waterschap in het beheergebied, namelijk het oppervlaktewaterbeheer. Dit in combinatie met de aanwezigheid van beschermde soorten, aandachtsoorten en/of hun vaste rust- en voortplantingsplaatsen. Daartoe wordt er gewerkt binnen de volgende uitvoeringsperioden:

Uitvoeringsperiode 1:	1 mei – 1 juni
Uitvoeringsperiode 2:	1 juni – 15 juli
Uitvoeringsperiode 3:	15 juli – 1 september
Uitvoeringsperiode 4:	1 september – 1 oktober
Uitvoeringsperiode 5:	1 oktober – 15 november

Overige uitvoeringsperiode: 15 november – 1 mei

Het merendeel van de watergangen en wateren wordt geschoond en/of gemaaid in uitvoeringsperioden 2 t/m 5. Indien dit niet mogelijk is vanwege bijvoorbeeld een verhoogde kans op wateroverlast of ten behoeve van nachtvorstberegening worden deze werkzaamheden (tevens) in periode 1 uitgevoerd. In uitzonderlijke gevallen, bijvoorbeeld bij calamiteiten en/of andere onvoorziene omstandigheden (bijvoorbeeld ten behoeve van nachtvorstberegening), wordt lokaal in de overige uitvoeringsperiode geschoond/gemaaid.

Zorgvuldig handelen

Waterschap Brabantse Delta is zich bij de planning, voorbereiding en uitvoering van zijn werkzaamheden bewust van de in het beheergebied voorkomende planten en dieren die volgens de Wet natuurbescherming zijn beschermd. Om de uitvoering van deze wet voor de waterschappen te vergemakkelijken en op een zo goed mogelijke wijze rekening te houden met beschermde planten en dieren, werkt ons waterschap met de Gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen, onderdeel soortbescherming, bestendig beheer en onderhoud. In deze gedragscode zijn per type werkzaamheid (bijv. schonen en maaien van wateren of baggeren en herprofilieren van wateren) voorgeschreven werkwijzen beschreven. Op basis hiervan én in combinatie met de in het beheergebied aanwezige beschermde soorten en/of aandachtsoorten, zijn voor het schonen en maaien van watergangen en wateren en onderhouds- of werkpaden per uitvoeringsperiode 'Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen' en 'Soort (groep) specifieke aanpak' opgesteld. Deze werkwijzen en voorschriften zijn algemeen van toepassing op alle soorten en/of aandachtsoorten die vallen onder de Wet natuurbescherming en zijn - onafhankelijk van de uitvoeringsperiode en voorkomende soorten - jaarrond van toepassing. Al deze werkwijzen, voorzorgsmaatregelen en voorschriften zijn niet vrijblijvend, maar leidend bij de uitvoer van de werkzaamheden. Afwijken van de voorgeschreven werkwijzen, voorzorgsmaatregelen en voorschriften is uitsluitend mogelijk na overleg met een ecologisch deskundige (zie bijlage 5).

JAARROND VAN TOEPASSING

Voorschriften algemene zorgplicht

1. Indien de noodzakelijke wateraanvoer en -afvoer dit toelaat, wordt eenzijdig vegetatie gespaard:
  - a) De te sparen vegetatie omvat het droge talud vanaf maaiveld t/m de teen van het natte talud in combinatie met 25% van de waterbodem;
of
  - b) De te sparen vegetatie omvat 25% van de water- en moerasvegetatie in de teen van het natte talud in combinatie met de waterbodem;
of
  - c) De te sparen vegetatie omvat een smalle strook van ca. 25 cm water- en oevervegetatie (d e z g n . ' b a a in de teen van het natte talud;
  - d) Eenzijdig sparen vindt plaats aan die zijde waar de kraan staat, zodat in het water aanwezige vissen, amfibieën en andere watergebonden dieren zo min mogelijk worden opgesloten en alsnog op de kant belanden.
  - e) Op plaatsen met krabbenscheer wordt minimaal 50% van de vegetatie gespaard.
2. Bij de locatiekeuze voor het afzetten van schoonsel en maaisel wordt rekening gehouden met beschermde soorten en/of aandachtsoorten op het land. Deze groeiplaatsen blijven gespaard. Dat laat de ontvangstplicht door aangelanden onverlet.
3. Schoonsel en maaisel dat op de kant is gedeponeerd blijft minimaal 48 uur liggen, opdat bijvoorbeeld amfibieën en andere mobiele watergebonden dieren terug naar het water kunnen vluchten, tenzij voor die locatie een botanische doelstelling geldt, vanuit andere beleidsdoelstellingen (bijv. beperken nutriënteninstroom), wet- en regelgeving (bijv. Besluit Bodemkwaliteit) en/of (verkeers)veiligheid is gekozen voor het direct afvoeren van het materiaal.
4. Er worden sparende technieken toegepast en, indien beschikbaar, natuurvriendelijk materieel ingezet:
  - a) Bij het schonen van het natte profiel van een watergang met een maaikorf of maaiboot wordt door de machinist voorzichtig en met een lage snelheid (maximaal 5 km/uur) gewerkt, zodat dieren gemakkelijker kunnen vluchten.
  - b) Er wordt één kant op gewerkt, en indien aan de orde van de dichte zijde (kopse kant) naar het open water of gebied gewerkt, zodat dieren kunnen wegvluchten. Dit geldt ook voor lijnvormige grazige elementen, waarbij van de drukke wegzijde naar de rustige kant wordt gemaaid.
  - c) Bij vlakvormige (kruidenrijke) grasland- en/of ruigtepercelen wordt van binnen naar buiten gemaaid, zodat dieren kunnen wegvluchten. Eveneens wordt zoveel mogelijk gewerkt met een wildredder die voorop het maaimaterieel is gemonteerd.
  - d) De machinist stopt minimaal 20 meter voor de duiker met schonen, rijdt naar de duiker toe en haalt daar eerst minimaal 10 meter vegetatie weg, en vervolgens verwijderd hij het laatste deel van de vegetatie in de watergang. Op deze wijzen kunnen met name vissen, maar ook andere mobiele watergebonden soorten, makkelijker vluchten.
  - e) Er worden geen werkzaamheden in watergangen en wateren uitgevoerd indien het zuurstofgehalte lager is dan 3 mg/l of de watertemperatuur hoger is dan 25°C (gemeten in het midden van het doorstroomprofiel), om te voorkomen dat dieren sterven als gevolg van zuurstofloosheid. Er worden geen werkzaamheden (meer) in wateren uitgevoerd indien de watertemperatuur lager is dan 0°C gemeten op 5 cm onder het wateroppervlakte.
  - f) Op plaatsen waarvan bekend is dat er vrij snel een laag zuurstofgehalte ontstaat (en daarmee vissterfte optreedt) bij de uitvoering van maaiwerkzaamheden in het natte profiel, wordt indien mogelijk in plaats van een maaiboot, een korfmaaier ingezet.

- g) Bij het schonen en/of maaien van een watergang met een maaikorf of het maaien met een maaiboot wordt de bodem ontzien. De maaihogte ten opzichte van de waterbodem ligt tussen minimaal 1 cm en maximaal 5 cm. Er mogen geen grondroeringen in de waterbodem plaatsvinden. Er wordt geen bodemmateriaal (bagger) op de kant gezet in combinatie met het schoonsel.
  - h) Schoonsel wordt binnen 24 uur uit het water verwijderd.
  - i) Bij het maaien van het droge profiel wordt de machine ingesteld op een maaihogte tussen minimaal 5 en maximaal 10 cm.
  - j) Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen.
  - k) Vermijdbare schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen, bijvoorbeeld door insporing of beschadiging van de bast, wordt voorkomen. De maximaal toegestane insporing bedraagt 4 cm.
5. Bij **uitsluitend** het **direct afvoeren van het schoonsel** worden in ieder geval de volgende sparende werktechnieken toegepast die het op de kant komen van dieren zoveel mogelijk beperken:
- a) Bij het schonen van het natte profiel van een watergang met een maaikorf wordt door de machinist de maaikorf niet voller geladen dan de bovenrand van de maaikorf. Indien dit vanwege de hoeveelheid aanwezige vegetatie niet mogelijk is, worden de haken en 'werk' uitgevoerd.
  - b) Na het 'ophalen' van de maaikorf met schoonsel scoopt de machinist boven de watergang uit, zodat een zo groot mogelijk aantal van de in het schoonsel aanwezige vissen, amfibieën en andere watergebonden dieren terug valt in de watergang.
  - c) In watergangen met een dichte (> 75% bedekking) draadal- (flap), sterrenkroos-, waterpest-, hoornblad- of vergelijkbare vegetatie, kantelt de machinist het wateroppervlak voorzichtig naar achteren, zodat het schoonsel terug glijdt in het water. Vervolgens schept hij het in het water liggend schoonselpakket weer voorzichtig op. Met het toepassen van deze sparende techniek zullen dieren uit het schoonsel kunnen ontsnappen.
6. Natuurvriendelijke (riet)oevers langs bevaarbare watergangen worden met een klepel-afzuigcombinatie vanaf een boot(ponton) gemaaid en uitgeharkt om sterke insporing te vermijden. Deze werkzaamheden vinden uitsluitend plaats in de periode 1 november – 15 maart.
7. In dekking aangetroffen kalveren van bijvoorbeeld ree blijven altijd gespaard door om deze plekken heen te werken. Wanneer dit onmogelijk is, worden zij buiten de werkstrook geplaatst door de dieren aan te vatten met een flinke bos gras. Directe aanraking, ook met handschoenen, moet worden voorkomen om te vermijden dat de dieren de mensengeur overnemen waarna het moederdier het dier afstoot.
8. Werkzaamheden vinden in beginsel plaats in de daglichtperiode, opdat verstoring van de omgeving door verlichting wordt voorkomen. Bij nachtelijke verlichting van een werklocatie wordt uitstraling naar de omgeving tot een uur voor zonsopkomst en vanaf een uur na zonsondergang zo veel mogelijk voorkomen.

N.B.

In de nieuwe gedragscode Wet natuurbescherming voor vastcehrosacrhsaep'p'e, n als over 'maaien' en bmdaëëdl het Mëer wëj dōnen' v w a r d e vegetatie onder de gedragscode gehanteerd voor het maaien van de vegetatie van het talud boven de waterlijn en van bermen, dijken, (kruidenrijke) graslanden en gazons.

Bij Waterschap Brabantse Delta wordt het verwijderen van de vegetatie onder redenen van eenduidigheid en daarmee zoveel mogelijk aansluitend bij terminologie uit de nieuwe gedragscode, hanteren wij in onze ecologische werkprotocollen ook de termen 'schonen/schoonsel' de n 'maaien

UITVOERINGSPERIODE 1 + UITVOERINGSPERIODE 2

1 mei – 1 juni + 1 juni – 15 juli

Jaarrond van toepassing

Zie: Voorschriften algemene zorgplicht

Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen

1. Op plaatsen in en langs watergangen waar broedende vogels en/of andere beschermde soorten aanwezig zijn wordt, waar de noodzakelijke waterafvoer en -aanvoer dit toelaat, bij werkzaamheden in het natte profiel (onder de waterlijn) tenminste 25% van de vegetatie en de daarin voorkomende fauna in watergangen in een gebiedsdeel gespaard in de vorm van gefaseerd (niet alles tegelijk) schonen en maaien. Bij het sparen van 25% van de vegetatie in een watergang, blijft telkens dezelfde oever gespaard binnen 1 maaiseizoen. Bij een volgende schoning kunnen andere delen worden gespaard, zodat de watergang aan de noodzakelijke maatvoering blijft voldoen en beschermde soorten kunnen vluchten en de wel geschoonde delen opnieuw bevolken (de zwoegneahdeet rei n n g' ' h) a. b i t a t
Het uitvoerend personeel let tijdens deze uitvoeringsperioden goed op in gebruik zijnde nesten met eieren en/of jongen.
2. Daarnaast dient de vegetatie in het talud te worden gespaard door de korf niet over de vegetatie te laten schrapen (zowel bij de inzet als bij het ophalen). Bij het schonen laat men de waterbodembodem zoveel mogelijk ongemoeid.
3. Bij werkzaamheden in het droge profiel (boven de waterlijn) wordt, waar de noodzakelijke waterafvoer en -aanvoer dit toelaat, op de oevers en taluds tenminste 50% van de vegetatie gespaard (bijvoorbeeld door eenzijdig te maaien). De overige delen waaronder bijvoorbeeld eventuele onderhoudspaden, worden waar mogelijk kort gehouden. Hierdoor zullen vogels, amfibieën, reptielen, vlinders en andere diersoorten zich vooral in het gespaarde deel vestigen in plaats van in de overige, kortere vegetatie (habitatbenadering).
4. Indien in het kader van primaire waterschapstaken (bijvoorbeeld wateraanvoer en -afvoer) bij werkzaamheden in het droge profiel (boven de waterlijn) in specifieke gevallen niet voldaan kan worden aan de richtlijn om minimaal 50% van de vegetatie te sparen, wordt een ecologisch deskundige om advies gevraagd. Deze geeft (incl. onderbouwing) aan of het noodzakelijk c.q. zinvol geacht wordt om door middel van een inspectie (het z o g e h e t e n v o o r a f g a a r d h a a p t e m a a i e n) vast te stellen of de taluds en/of eventuele onderhoudspaden vrij zijn van broedende vogels en hun nesten. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd, gedocumenteerd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

Soort(groep)specifieke maatregelenvogels

1. Het uitvoerend personeel dient te allen tijde te letten op alarmerende vogels en hun nesten. Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren dienen altijd te worden gespaard, ook buiten het reguliere broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord.
2. Bij constatering van in gebruik zijnde nesten wordt door de machinist, voor zover ter plekke mogelijk, een beschermingszone van minimaal 5 meter rondom het nest gehanteerd waarbinnen geen werkzaamheden worden uitgevoerd.
3. De locaties van aangetroffen nesten worden door het uitvoerend personeel gemeld aan de toezichthouder. Deze locaties worden vervolgens op een (digitale) kaart vastgelegd en gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties.
4. Als uitzondering op bovenstaande, mogen in gebruik zijnde nesten van uitsluitend meerkoeten uit de gevarezone van de werkzaamheden worden geplaatst door of onder begeleiding van (en na instructie door) een ecologisch deskundige als de werkzaamheden vanuit waterstaatsbelang nodig zijn en er geen geschiktere alternatieve oplossingen zijn. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan in gebruik zijnde nesten voor krooshekken en duikers.

5. Vogelnesten die niet (meer) in gebruik zijn, zijn niet (meer) beschermd, met uitzondering van zogeheten 'jaarrond beschermde' categorie 4; deze zijn het gehele jaar beschermd! Nesten van soorten uit categorie 5 zijn alleen jaarrond beschermd wanneer in de omgeving nestgelegenheid voor deze soorten schaars is en er dus weinig of geen alternatieven zijn om een nieuw nest te bouwen. Dit ter beoordeling door een ecologisch deskundige. Het maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

Op plaatsen waar het broeden van kwartelkoning wordt verwacht, wordt niet gemaaid in uitvoeringsperioden 1 en 2.

bever en das

1. In de nabijheid van een bewoonde bever- of dassenburcht of oeverhol wordt tijdens de kraamtijd (kraamperiode bever: mei t/m augustus en das: december t/m juni) verstoring zoveel mogelijk beperkt.
2. In de weergegeven kraamtijden zijn in de nabijheid van een bewoonde bever- of dassenburcht of oeverhol uitsluitend kortdurende en voorbijgaande schoon- of maaibewegingen op het water of aan de andere zijde van het water toegestaan. Voor andere vormen van onderhoudswerkzaamheden zijn de werkwijzen, voorschriften en maatregelen uit de desbetreffende ecologische werkprotocollen van toepassing.
3. Onverlet bovenstaande werkwijze zijn bij de voorbereiding en uitvoering van werkzaamheden de afwegingskaders, maatregelen en werkwijzen zoals beschreven in het Beverprotocol (Noord-Brabant, 2017) leidend.

waterspitsmuis en noordse woelmuis

1. In het leefgebied van waterspitsmuis en noordse woelmuis worden de werkzaamheden zo uitgevoerd dat de oevers van watergangen niet worden beschadigd; de maaibalk van de maaiboot blijft minimaal 30 cm van de oever verwijderd en/of de maaikorf wordt door de machinist op minimaal 30 cm vanaf het talud omhoog gehaald.
2. Er wordt minimaal 50% van de vegetatie gespaard (bijvoorbeeld door eenzijdig te maaien). Schoonsel en maaisel wordt niet in de oevers en ruige vegetatie evenwijdig aan de watergang gedeponed.

bunzing, hermelijn en wezel

1. In het leefgebied van bunzing, hermelijn en wezel worden de werkzaamheden zo uitgevoerd dat ruige en/of dichte vegetaties in met name de overgangszone van het onderhoudspad naar naastliggende terreinen niet worden beschadigd en wordt hier geen schoonsel en/of maaisel in gedeponed.

alpenwatersalamander, boomkikker, heikikker, kamsalamander, knoflookpad, poelkikker, rugstreppad en vinpootsalamander

1. In watergangen die door beschermde soorten amfibieën in gebruik zijn als voortplantingsplaats, blijft minimaal 25% van de water- en moerasvegetatie van de bodem en het natte talud (onder de waterlijn) gespaard.
2. Poelen en andere vlakvormige wateren die van belang zijn voor beschermde amfibieën worden niet in uitvoeringsperioden 1 en 2 geschoond en/of gemaaid.
3. Op plaatsen in het werkgebied waar rugstreppad tijdens uitvoeringsperioden 1 en 2 algemeen voorkomt, wordt advies uitgebracht over de maaiperiode, werkwijze en voorzorgsmaatregelen door een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

gladde slang, hazelworm en levendbarende hagedis

1. In het leefgebied van beschermde reptielen worden de maaiwerkwerkzaamheden op de droge taluds en onderhoudspaden zo uitgevoerd dat minimaal 25% van de vegetatie in uitvoeringsperioden 1 en 2 gespaard blijft. Hierbij heeft het de voorkeur om met name de vegetatie in de overgangszone tussen onderhoudspad en naastliggende terreinen te sparen, aangezien deze zone vaak een onderdeel vormt van het leefgebied van deze soorten.
2. Op plaatsen waar beschermde reptielen aanwezig zijn, wordt geen schoonsel en/of maaisel op de oever gedeponeerd wanneer deze in gebruik is als rust-, verblijf- of voortplantingsplaats.
3. Er wordt geen uitkomend materiaal op heide, graspollen en struwelen op en langs het onderhoudspad gezet.

grote modderkruiper en aandachtsoorten vissen (zie bijlage 3)

1. In gebieden of gebiedsdelen waar grote modderkruiper en/of aandachtsoorten aanwezig zijn of kunnen worden verwacht op basis van (potentieel) geschikt leefgebied, wordt minimaal 25% van het leefgebied gespaard. Hierbij worden in overleg met een ecologisch deskundige 2 keuzemogelijkheden toegepast:
  - a) Door een aantal constant watervoerende watergangen (samen minimaal 25% van het totaal aan watervoerende watergangen (cat. A en B)) in een schoningsronde voor een gebied of gebiedsdeel in het geheel over te slaan.
  - b) Door in alle watergangen minimaal 25% van de vegetatie van de waterbodem te sparen in combinatie met het sparen van minimaal 25% van de aanwezige water- en moerasvegetatie in de teen van het talud onder de waterlijn. Bij smalle watergangen - en te kent dit moerasbegroeiing blijft overstaan in het natte talud.
2. Bij het schonen van het natte profiel (onder de waterlijn) met een maaikorf blijft altijd de oeverzijde gespaard waar de kraan staat, zodat in het water aanwezige dieren zo min mogelijk worden opgesloten en alsnog op de kant belanden. Tevens worden in ieder geval de volgende sparende werktechnieken toegepast die het op de kant komen van dieren zoveel mogelijk beperken:
  - a) Bij het schonen van het natte profiel van een watergang met een maaikorf wordt door de machinist de maaikorf niet voller geladen dan de bovenrand van de maaikorf. Indien dit vanwege de hoeveelheid aanwezige vegetatie niet mogelijk is in één 'werkhaal', wordt uitgevoerd.
  - b) Na het 'ophalen' van schuif de machinist een aantal meter achter de maaikorf se l boven de watergang uit, zodat een zo groot mogelijk aantal van de in het schoonsel aanwezige vissen, amfibieën en andere watergebonden dieren terug valt in de watergang.
  - c) In watergangen met een dichte (> 75% bedekking) draadalg- (flap), sterrenkroos-, waterpest-, hoornblad- of vergelijkbare vegetatie kantelt de machinist - indien de stroming niet te fors is - na het 'ophalen' de maaikorf direct boven het wateroppervlak voorzichtig naar achteren, zodat het schoonsel terug glijdt in het water. Vervolgens schept hij het in het water liggend schoonselpakket weer voorzichtig op. Met het toepassen van deze sparende techniek zullen dieren uit het schoonsel kunnen ontsnappen.

bosbeekjuffer, gevlekte witsnuitlibel, sierlijke witsnuitlibel en aandachtsoorten libellen (zie bijlage 3)

1. Op plaatsen waar beschermde libellen en/of aandachtsoorten aanwezig zijn, wordt de vegetatie in het natte deel van de wateren niet verwijderd in uitvoeringsperioden 1 en 2.
2. Indien vanwege noodzakelijke waterafvoer of -aanvoer toch in uitvoeringsperioden 1 en 2 geschoond moet worden, wordt uitsluitend gebruik gemaakt van natuurvriendelijk materieel, zoals bijvoorbeeld een zogeheten U-mes. Hierbij blijft minimaal 25% van de vegetatie in het natte profiel (bodem en onderinsteek van het talud) gespaard.

platte schijfhoren

1. Op plaatsen waar platte schijfhoren aanwezig is, wordt vegetatie in het natte deel van de wateren niet verwijderd in uitvoeringsperioden 1 en 2.
2. Indien vanwege noodzakelijke waterafvoer of -aanvoer toch in uitvoeringsperioden 1 en 2 geschoond moet worden, wordt uitsluitend gebruik gemaakt van natuurvriendelijk materieel, zoals bijvoorbeeld een zogeheten U-mes. Hierbij blijft minimaal 25% van de vegetatie in het natte profiel (bodem en onderinsteek van het talud) gespaard.

drijvende waterweegbree en aandachtsoorten planten (zie bijlage 3)

1. Schonen en maaien van wateren met groeiplaatsen van drijvende waterweegbree wordt in beginsel niet uitgevoerd in uitvoeringsperioden 1 en 2.
2. Indien vanwege noodzakelijke waterafvoer of -aanvoer toch in uitvoeringsperioden 1 en 2 geschoond en gemaaid moet worden, blijven de groeiplaatsen van drijvende waterweegbree gespaard. Tevens wordt geen schoonsel en/of maaisel gedeponerd op groeiplaatsen van deze planten. Daartoe worden - op basis van door de opdrachtgever aangeleverde verspreidingsgegevens - voorafgaand aan de start van de werkzaamheden deze groeiplaatsen door de opdrachtnemer in het veld gelokaliseerd en gemarkeerd. De markering wordt door de opdrachtnemer direct na de werkzaamheden verwijderd.
3. Bij schonings- en maaiwerkzaamheden in uitvoeringsperioden 1 en 2 blijven de groeiplaatsen van aandachtsoorten gespaard. Tevens wordt geen schoonsel en/of maaisel gedeponerd op de groeiplaatsen van deze planten. Daartoe worden - op basis van door de opdrachtgever aangeleverde verspreidingsgegevens - voorafgaand aan de start van de werkzaamheden deze groeiplaatsen door de opdrachtnemer in het veld gelokaliseerd, gemarkeerd en op (digitale) kaart aangegeven. De markering wordt door de opdrachtnemer direct na de werkzaamheden verwijderd.

UITVOERINGSPERIODE 3

15 juli – 1 september

Jaarrond van toepassing

Zie: Voorschriften algemene zorgplicht

Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen

1. Op plaatsen in en langs watergangen waar broedende vogels en/of andere beschermde soorten aanwezig zijn wordt, waar de noodzakelijke waterafvoer en -aanvoer dit toelaat, bij werkzaamheden in het natte profiel (onder de waterlijn) tenminste 25% van de vegetatie en de daarin voorkomende fauna in watergangen in een gebiedsdeel gespaard in de vorm van gefaseerd (niet alles tegelijk) schonen en maaien. Bij het sparen van 25% van de vegetatie in een watergang, blijft telkens dezelfde oever gespaard binnen 1 maaiseizoen. Bij een volgende schoning kunnen andere delen worden gespaard, zodat de watergang aan de noodzakelijke maatvoering blijft voldoen en beschermde soorten kunnen vluchten en de wel geschoonde delen opnieuw bevolken (de zboegneahdeet rei nn g'' h) a b i t a t
Het uitvoerend personeel let tijdens deze uitvoeringsperiode goed op in gebruik zijnde nesten met eieren en/of jongen.
2. Daarnaast dient de vegetatie in het talud te worden gespaard door de korf niet over de vegetatie te laten schrapen (zowel bij de inzet als bij het ophalen). Bij het schonen laat men de waterbodem zoveel mogelijk ongemoeid.

Soort(groep)specifieke maatregelen

vogels

1. Het uitvoerend personeel dient te allen tijde te letten op alarmerende vogels en hun nesten. Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren dienen altijd te worden gespaard, ook buiten het reguliere broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord.
2. Bij constatering van in gebruik zijnde nesten wordt door de machinist, voor zover ter plekke mogelijk, een beschermingszone van minimaal 5 meter rondom het nest gehanteerd waarbinnen geen werkzaamheden worden uitgevoerd.
3. De locaties van aangetroffen nesten worden door het uitvoerend personeel gemeld aan de toezichthouder. Deze locaties worden vervolgens op een (digitale) kaart vastgelegd en gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties.
4. Als uitzondering op bovenstaande, mogen in gebruik zijnde nesten van uitsluitend meerkoeten uit de gevarezone van de werkzaamheden worden geplaatst door of onder begeleiding van (en na instructie door) een ecologisch deskundige als de werkzaamheden vanuit waterstaatsbelang nodig zijn en er geen geschiktere alternatieve oplossingen zijn. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan in gebruik zijnde nesten voor krooshekken en duikers.
5. Vogelnesten die niet (meer) in gebruik zijn, zijn niet (meer) beschermd, met uitzondering van zogeheten 'jaarrond beschermde vogelne; ~~ste~~ ~~zijn~~ ~~het~~ ~~g~~ ~~e~~ ~~h~~ ~~e~~ ~~j~~ ~~a~~ ~~a~~ ~~r~~ ~~b~~ ~~e~~ ~~s~~ ~~c~~ ~~h~~ ~~e~~ ~~r~~ ~~m~~ ~~d~~ ~~a~~ ~~g~~ ~~e~~ ~~2~~ ; c a
Nesten van soorten uit categorie 5 zijn alleen jaarrond beschermd wanneer in de omgeving nestgelegenheid voor deze soorten schaars is en er dus weinig of geen alternatieven zijn om een nieuw nest te bouwen. Dit ter beoordeling door een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.
6. Op plaatsen waar het broeden van kwartelkoning wordt verwacht wordt het maaien uitgesteld tot na 15 augustus.

bever en das

1. In de nabijheid van een bewoonde bever- of dassenburcht of oeverhol wordt tijdens de kraamtijd (kraamperiode bever: mei t/m augustus en das: december t/m juni) verstoring zoveel mogelijk beperkt.
2. In de weergegeven kraamtijden zijn in de nabijheid van een bewoonde bever- of dassenburcht of oeverhol uitsluitend kortdurende en voorbijgaande schoon- of maaibewegingen op het water of aan de andere zijde van het water toegestaan. Voor andere vormen van onderhoudswerkzaamheden zijn de werkwijzen, voorschriften en maatregelen uit de desbetreffende ecologische werkprotocollen van toepassing.
3. Onverlet bovenstaande werkwijze zijn bij de voorbereiding en uitvoering van werkzaamheden de afwegingskaders, maatregelen en werkwijzen zoals beschreven in het Beverprotocol (Noord-Brabant, 2017) leidend.

waterspitsmuis en noordse woelmuis

1. In het leefgebied van waterspitsmuis en noordse woelmuis worden de werkzaamheden zo uitgevoerd dat de oevers van watergangen niet worden beschadigd; de maaibalk van de maaiboot blijft minimaal 30 cm van de oever verwijderd en/of de maaikorf wordt door de machinist op minimaal 30 cm vanaf het talud omhoog gehaald.
2. Er wordt minimaal 50% van de vegetatie gespaard. Schoonsel en maaisel wordt niet in de oevers en ruige vegetatie evenwijdig aan de watergang gedeponerd.

bunzing, hermelijn en wezel

1. In het leefgebied van bunzing, hermelijn en wezel worden de werkzaamheden zo uitgevoerd dat ruige en/of dichte vegetaties in met name de overgangszone van het onderhoudspad naar naastliggende terreinen niet worden beschadigd en wordt hier geen schoonsel en/of maaisel in gedeponerd.

alpenwatersalamander, boomkikker, heikikker, kamsalamander, knoflookpad, poelkikker, rugstreppad en vinpootsalamander

1. In watergangen die door beschermde soorten amfibieën in gebruik zijn als voortplantingsplaats, blijft minimaal 25% van de water- en moerasvegetatie van de bodem en het natte talud (onder de waterlijn) gespaard.
2. Poelen en andere vlakvormige wateren die van belang zijn voor beschermde amfibieën worden niet in uitvoeringsperiode 3 geschoond en/of gemaaid.
3. Op plaatsen in het werkgebied waar rugstreppad tijdens uitvoeringsperiode 3 algemeen voorkomt, wordt advies uitgebracht over de maaiperiode, werkwijze en voorzorgsmaatregelen door een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

gladde slang, hazelworm en levendbarende hagedis

1. In het leefgebied van beschermde reptielen worden de maaierwerkzaamheden op de droge taluds en onderhoudspaden zo uitgevoerd dat minimaal 25% van de vegetatie in uitvoeringsperiode 3 gespaard blijft. Hierbij heeft het de voorkeur om met name de vegetatie in de overgangszone tussen onderhoudspad en naastliggende terreinen te sparen, aangezien deze zone vaak een onderdeel vormt van het leefgebied van deze soorten.
2. Op plaatsen waar beschermde reptielen aanwezig zijn, wordt geen schoonsel en/of maaisel op de oever gedeponerd wanneer deze in gebruik is als rust-, verblijf- of voortplantingsplaats.
3. Er wordt geen uitkomend materiaal op heide, graspollen en struwelen op en langs het onderhoudspad gezet.

grote modderkruiper en aandachtsoorten vissen (zie bijlage 3)

1. In gebieden of gebiedsdelen waar grote modderkruiper en/of aandachtsoorten aanwezig zijn of kunnen worden verwacht op basis van (potentieel) geschikt leefgebied, wordt minimaal 25% van het leefgebied gespaard. Hierbij worden in overleg met een ecologisch deskundige 2 keuzemogelijkheden toegepast:
  - a) Door een aantal constant watervoerende watergangen (samen minimaal 25% van het totaal aan watervoerende watergangen (cat. A en B)) in een schoningsronde voor een gebied of gebiedsdeel in het geheel over te slaan.
  - b) Door in alle watergangen minimaal 25% van de vegetatie van de waterbodem te sparen in combinatie met het sparen van minimaal 25% van de aanwezige water- en moerasvegetatie in de teen van het talud onder de waterlijn. Bij smalle watergangen betekent dit dat er een zongeheten 'baa moerasbegroeiing blijft overstaan in het natte talud.
2. Bij het schonen van het natte profiel (onder de waterlijn) met een maaikorf blijft altijd de oeverzijde gespaard waar de kraan staat, zodat in het water aanwezige dieren zo min mogelijk worden opgesloten en alsnog op de kant belanden. Tevens worden in ieder geval de volgende sparende werktechnieken toegepast die het op de kant komen van dieren zoveel mogelijk beperken:
  - a) Bij het schonen van het natte profiel van een watergang met een maaikorf wordt door de machinist de maaikorf niet voller geladen dan de bovenrand van de maaikorf. Indien dit vanwege de hoeveelheid aanwezige vegetatie niet mogelijk is inhalen 'werk h uitgevoerd.
  - b) Na het 'ophalen' van schudt de machinist een aantal maet achter de korf s e l boven de watergang uit, zodat een zo groot mogelijk aantal van de in het schoonsel aanwezige vissen, amfibieën en andere watergebonden dieren terug valt in de watergang.
  - c) In watergangen met een dichte (> 75% bedekking) draadalg- (flap), sterrenkroos-, waterpest-, hoornblad- of vergelijkbare vegetatie, kantelt de machinist - indien de stroming niet te fors is - na het 'ophalen' van de maaikorf direct boven het wateroppervlak voorzichtig naar achteren, zodat het schoonsel terug glijdt in het water. Vervolgens schept hij het in het water liggend schoonsel pakket weer voorzichtig op. Met het toepassen van deze sparende techniek zullen dieren uit het schoonsel kunnen ontsnappen.

bosbeekjuffer, gevlekte witsnuitlibel, sierlijke witsnuitlibel en aandachtsoorten libellen (zie bijlage 3)

1. Op plaatsen waar beschermde libellen en/of aandachtsoorten aanwezig zijn, wordt de vegetatie in het natte deel van de wateren niet verwijderd in uitvoeringsperiode 3.
2. Indien vanwege noodzakelijke waterafvoer of -aanvoer toch in uitvoeringsperiode 3 geschoond moet worden, wordt uitsluitend gebruik gemaakt van natuurvriendelijk materieel, zoals bijvoorbeeld een zogeheten U-mes. Hierbij blijft minimaal 25% van de vegetatie in het natte profiel (bodem en onderinsteek van het talud) gespaard.

platte schijfhoren

1. Op plaatsen waar platte schijfhoorn aanwezig is, wordt vegetatie in het natte deel van de wateren niet verwijderd in uitvoeringsperiode 3.
2. Indien vanwege noodzakelijke waterafvoer of -aanvoer toch in uitvoeringsperiode 3 geschoond moet worden, wordt uitsluitend gebruik gemaakt van natuurvriendelijk materieel, zoals bijvoorbeeld een zogeheten U-mes. Hierbij blijft minimaal 25% van de vegetatie in het natte profiel (bodem en onderinsteek van het talud) gespaard.

drijvende waterweegbree en aandachtsoorten planten (zie bijlage 3)

1. Schonen en maaien van wateren met groeiplaatsen van drijvende waterweegbree wordt in beginsel niet uitgevoerd in uitvoeringsperiode 3.

2. Indien vanwege noodzakelijke waterafvoer of -aanvoer toch in uitvoeringsperiode 3 geschoond en gemaaid moet worden, blijven de groeiplaatsen van drijvende waterweegbree gespaard. Tevens wordt geen schoonsel en/of maaisel gedeponerd op groeiplaatsen van deze planten. Daartoe worden - op basis van door de opdrachtgever aangeleverde verspreidingsgegevens - voorafgaand aan de start van de werkzaamheden deze groeiplaatsen door de opdrachtnemer in het veld gelokaliseerd, gemarkeerd en op (digitale) kaart aangegeven.. De markering wordt door de opdrachtnemer direct na de werkzaamheden verwijderd.

3. Bij schonings- en maaiwerkzaamheden in uitvoeringsperiode 3 blijven de groeiplaatsen van aandachtsoorten gespaard. Tevens wordt geen schoonsel en/of maaisel gedeponerd op de groeiplaatsen van deze planten. Daartoe worden - op basis van door de opdrachtgever aangeleverde verspreidingsgegevens - voorafgaand aan de start van de werkzaamheden deze groeiplaatsen door de opdrachtnemer in het veld gelokaliseerd, gemarkeerd en op (digitale) kaart aangegeven. De markering wordt door de opdrachtnemer direct na de werkzaamheden verwijderd.

UITVOERINGSPERIODE 4 + UITVOERINGSPERIODE 5

1 september – 1 oktober + 1 oktober – 15 november

Jaarrond van toepassing

Zie: Voorschriften algemene zorgplicht

Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen

1. In uitvoeringsperiode 4 wordt op plaatsen in en langs watergangen waar broedende vogels en/of andere beschermde soorten aanwezig zijn, waar de noodzakelijke waterafvoer en -aanvoer dit toelaat, bij werkzaamheden in het natte profiel (onder de waterlijn) tenminste 25% van de vegetatie en de daarin voorkomende fauna in watergangen in een gebiedsdeel gespaard in de vorm van gefaseerd (niet alles tegelijk) schonen en maaien. Bij het sparen van 25% van de vegetatie in een watergang, blijft telkens dezelfde oever gespaard binnen 1 maaiseizoen.
Bij een volgende schoning kunnen andere delen worden gespaard, zodat de watergang aan de noodzakelijke maatvoering blijft voldoen en beschermde soorten kunnen vluchten en de wel geschoonde delen opnieuw bevolken (de zboegneahdeet rei nn g'' h) a. b i t a t
Het uitvoerend personeel let tijdens deze uitvoeringsperiode goed op in gebruik zijnde nesten met eieren en/of jongen.
2. Daarnaast dient de vegetatie in het talud te worden gespaard door de korf niet over de vegetatie te laten schrapen (zowel bij de inzet als bij het ophalen). Bij het schonen laat men de waterbodem zoveel mogelijk ongemoeid.

Soort(groep)specifieke maatregelenvogels

1. Het uitvoerend personeel dient te allen tijde te letten op alarmerende vogels en hun nesten. Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren dienen altijd te worden gespaard, ook buiten het reguliere broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord.
2. Bij constatering van in gebruik zijnde nesten wordt door de machinist, voor zover ter plekke mogelijk, een beschermingszone van minimaal 5 meter rondom het nest gehanteerd waarbinnen geen werkzaamheden worden uitgevoerd.
3. De locaties van aangetroffen nesten worden door het uitvoerend personeel gemeld aan de toezichthouder. Deze locaties worden vervolgens op een (digitale) kaart vastgelegd en gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties.
4. Als uitzondering op bovenstaande, mogen in gebruik zijnde nesten van uitsluitend meerkoeten uit de gevarenszone van de werkzaamheden worden geplaatst door of onder begeleiding van (en na instructie door) een ecologisch deskundige als de werkzaamheden vanuit waterstaatsbelang nodig zijn en er geen geschiktere alternatieve oplossingen zijn. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan in gebruik zijnde nesten voor krooshekken en duikers.
5. Vogelnesten die niet (meer) in gebruik zijn, zijn niet (meer) beschermd, met uitzondering van zogeheten 'jaarrond beschermde vogelne; ~~deze zijn het gehele jaar beschermd~~ la g e 2 ; c a
Nesten van soorten uit categorie 5 zijn alleen jaarrond beschermd wanneer in de omgeving nestgelegenheid voor deze soorten schaars is en er dus weinig of geen alternatieven zijn om een nieuw nest te bouwen. Dit ter beoordeling door een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

bever en das

1. In de nabijheid van een bewoonde bever- of dassenburcht of oeverhol wordt tijdens de kraamtijd (kraamperiode bever: mei t/m augustus en das: december t/m juni) verstoring zoveel mogelijk beperkt.
2. In de weergegeven kraamtijden zijn in de nabijheid van een bewoonde bever- of dassenburcht of oeverhol uitsluitend kortdurende en voorbijgaande schoon- of maaibewegingen op het water of aan de andere zijde van het water toegestaan. Voor andere vormen van onderhoudswerkzaamheden zijn de werkwijzen, voorschriften en maatregelen uit de desbetreffende ecologische werkprotocollen van toepassing.
3. Onverlet bovenstaande werkwijze zijn bij de voorbereiding en uitvoering van werkzaamheden de afwegingskaders, maatregelen en werkwijzen zoals beschreven in het Beverprotocol (Noord-Brabant, 2017) leidend.

waterspitsmuis en noordse woelmuis

1. In het leefgebied van waterspitsmuis en noordse woelmuis worden de werkzaamheden zo uitgevoerd dat de oevers van watergangen niet worden beschadigd; de maaibalk van de maaiboot blijft minimaal 30 cm van de oever verwijderd en/of de maaikorf wordt door de machinist op minimaal 30 cm vanaf het talud omhoog gehaald.
2. Er wordt minimaal 50% van de vegetatie gespaard. Schoonsel en maaisel wordt niet in de oevers en ruige vegetatie evenwijdig aan de watergang gedeponeed.

bunzing, hermelijn en wezel

1. In het leefgebied van bunzing, hermelijn en wezel worden de werkzaamheden zo uitgevoerd dat ruige en/of dichte vegetaties in met name de overgangszone van het onderhoudspad naar naastliggende terreinen niet worden beschadigd en wordt hier geen schoonsel en/of maaisel in gedeponeed.

alpenwatersalamander, boomkikker, heikikker, kamsalamander, knoflookpad, poelkikker, rugstreppad en vinpootsalamander

1. Poelen en andere vlakvormige wateren die van belang zijn voor beschermde amfibieën worden geschoond en/of gemaaid in uitvoeringsperiode 4 en niet in uitvoeringsperiode 5.
2. Bij het schonen van poelen en andere vlakvormige wateren blijft minimaal 25% en maximaal 50% van de water- en moerasvegetatie van de bodem en het natte talud (onder de waterlijn) gespaard.

gladde slang, hazelworm en levendbarende hagedis

1. In het leefgebied van beschermde reptielen worden de maaierwerkzaamheden op de droge taluds en onderhoudspaden zo uitgevoerd dat minimaal 25% van de vegetatie in uitvoeringsperiode 4 gespaard blijft. Hierbij heeft het de voorkeur om met name de vegetatie in de overgangszone tussen onderhoudspad en naastliggende terreinen te sparen, aangezien deze zone vaak een onderdeel vormt van het leefgebied van deze soorten.
2. In uitvoeringsperiode 5 wordt het hele watervoerend profiel van de watergang geschoond/gemaaid, waarbij zo mogelijk minimaal 25% van de vegetatie op de droge taluds en onderhoudspaden gespaard blijft.
3. Op plaatsen waar beschermde reptielen aanwezig zijn, wordt geen schoonsel en/of maaisel op de oever gedeponeed wanneer deze in gebruik is als rust-, verblijf- of voortplantingsplaats.

4. Er wordt geen uitkomend materiaal op heide, graspollen en struwelen op en langs het onderhoudspad gezet.
5. In uitvoeringsperiode 5 worden op plaatsen waar reptielen voorkomen wortelkluiten en bladhopen gespaard.

bosbeekjuffer, gevlekte witsnuitlibel, sierlijke witsnuitlibel en aandachtsoorten libellen (zie bijlage 3)

1. Op plaatsen waar beschermde libellen en/of aandachtsoorten aanwezig zijn, wordt de vegetatie in het natte deel van de wateren verwijderd in uitvoeringsperiode 5 en niet in uitvoeringsperiode 4.
2. Bij het schonen blijft minimaal 25% van de water- en moerasvegetatie van de bodem en het natte talud (onder de waterlijn) gespaard. Bij smalle watergangen betekent -edit dat er moerasbegroeiing blijft overstaan in het natte talud.

platte schijfhoren

1. Op plaatsen waar platte schijfhoorn aanwezig is, wordt de vegetatie in het natte deel van de wateren verwijderd in uitvoeringsperiode 5 en niet in uitvoeringsperiode 4.
2. Bij het schonen blijft minimaal 25% van de water- en moerasvegetatie van de bodem en het natte talud (onder de waterlijn) gespaard. Bij smalle watergangen betekent moerasbegroeiing blijft overstaan in het natte talud.

drijvende waterweegbree en aandachtsoorten planten (zie bijlage 3)

1. Bij het schonen en maaien van wateren met groeiplaatsen van drijvende waterweegbree en/of aandachtsoorten wordt beschadiging van deze groeiplaatsen vermeden. Tevens wordt geen schoonsel en/of maaisel gedeponeerd op groeiplaatsen van deze planten. Daartoe worden - op basis van door de opdrachtgever aangeleverde verspreidingsgegevens - voorafgaand aan de start van de werkzaamheden deze groeiplaatsen door de opdrachtnemer in het veld gelokaliseerd, gemarkeerd en op (digitale) kaart aangegeven. De markering wordt door de opdrachtnemer direct na de werkzaamheden verwijderd.

OVERIGE UITVOERINGSPERIODE

15 november – 1 mei

In beginsel worden er in periode 15 november – 1 mei door Waterschap Brabantse Delta geen werkzaamheden uitgevoerd ten aanzien van het schonen en maaien van watergangen en vlakvormige wateren (water- en vijverpartijen, poelen, e.d.) waar op basis van bestaande verspreidingsgegevens beschermde soorten (in hun natuurlijke verspreidingsgebied) en/of aandachtsoorten aanwezig zijn of verwacht kunnen worden. Een uitzondering hierop vormen uitgelopen werkzaamheden in uitvoeringsperiode 5 als gevolg van bijvoorbeeld natte weersomstandigheden of gewassen op het land.

Uitsluitend in het kader van primaire waterschapstaken wateraanvoer en -afvoer (bijvoorbeeld m.b.t. nachtvorstberekening) en/of vanuit natuurontwikkelingsoogpunt (bijvoorbeeld m.b.t. het maaien van rietlanden/rietoevers) kan worden afgeweken van het uitgangspunt om deze werkzaamheden buiten de periode 15 november – 1 mei uit te voeren. Indien schonings- en maaiwerkzaamheden dienen te worden uitgevoerd in deze periode zijn de relevante voorschriften en maatregelen zoals beschreven bij uitvoeringsperioden 1 en 2 van toepassing.

BIJLAGE 1
Lijst met beschermde soorten

In het kader van de Wet natuurbescherming zijn de volgende soorten beschermd:

VOGELRICHTLIJN
(Europees beschermd)
Vogels

Alle in Nederland van nature voorkomende vogelsoorten

HABITATRICHTLIJN
(Europees beschermd)
Zoogdieren

Bever
 Hamster
 Hazelmuis
 Lynx
 Noordse woelmuis
 Otter
 Wilde kat
 Wolf

 Bechteins vleermuis
 Bosvleermuis
 Brandts vleermuis
 Franjestaart
 Gewone baardvleermuis
 Gewone dwergvleermuis
 Gewone
 grootoorvleermuis
 Grijs grootoorvleermuis
 Grote hoefijzerneus
 Grote rosse vleermuis
 Ingekorven vleermuis
 Kleine dwergvleermuis
 Kleine hoefijzerneus
 Laatvlieger
 Meervleermuis
 Mopsvleermuis
 Noordse vleermuis
 Rosse vleermuis
 Ruige dwergvleermuis
 Tweekleurige vleermuis
 Vale vleermuis
 Watervleermuis

 Bruinvis
 Bultrug
 Dwerpotvis
 Dwergvinvis
 Gestreepte dolfin
 Gewone spitsdolfijn
 Gewone vinvis
 Griend
 Grijs dolfin
 Hille (Butskop)
 Kleine zwaardwalvis
 Narwal
 Noordse vinvis
 Orca
 Potvis
 Spitsdolfijn van Gray
 Tuimelaar

Witflankdolfijn
 Witsnuitdolfijn
 Witte dolfin

Amfibieën

Boomkikker
 Geelbuikvuurpad
 Heikikker
 Kamsalamander
 Knoflookpad
 Poelkikker
 Rugstreeppad
 Vroedmeesterpad

Reptielen

Gladde slang
 Muurhagedis
 Zandhagedis

Dikkopschildpad

Kemp's zeeschildpad
 Lederschildpad
 Soepschildpad

Vissen

Houting
 Steur

Insecten

Apollovlinder
 Boszandoog
 Donker
 pimperlblauwtje
 Grote vuurvlinder
 Pimperlblauwtje
 Teunisbloempijlstaart
 Tijmblauwtje
 Zilverstreephoibeestje

Bronslibel
 Gaffellibel
 Gevlekte witsnuitlibel
 Groene glazenmaker
 Noordse winterjuffer
 Oostelijke witsnuitlibel
 Rivierrombout
 Sierlijke witsnuitlibel

Brede geelrand-
 waterroofkever
 Gestreepte
 waterroofkever

Heldenbok
 Juchtlerkever
 Vermiljoenkever

Weekdieren

Bataafse
 stroommossel
 Platte schijfhoren

Mossen

Geel schorpioenmos
 Tonhaarmuts

Planten

Drijvende
 waterweegbree
 Groenknolorchis
 Kleine vlotvaren
 Kruid
 moerasscherm
 Liggende raket
 Zomerschroeforchis

OVERIGE SOORTEN
(Nationaal beschermd)
Zoogdieren

Aardmuis
 Boomarter
 Bosmuis
 Bunzing
 Damhert
 Das
 Dwergmuis
 Dwerspitsmuis
 Edelhert
 Eekhoorn
 Egel
 Eikelmuis
 Gewone bosspitsmuis
 Gewone zeehond
 Grote bosmuis
 Grijs zeehond
 Haas
 Hermelijn
 Huisspitsmuis
 Konijn
 Molmuis
 Ondergrondse
 woelmuis
 Ree
 Rosse woelmuis
 Steenarter
 Tweekleurige
 bosspitsmuis
 Veldmuis
 Veldspitsmuis
 Vos
 Waterspitsmuis
 Wezel
 Wild Zwijn
 Woelrat

Amfibieën

Alpenwatersalamander
 Bruine kikker
 Gewone pad
 Kleine
 watersalamander
 Meerkikker
 Middelste groene
 kikker
 Vinpootsalamander
 Vuursalamander

Reptielen

Adder
 Hazelworm
 Levendbarende hagedis
 Ringslang

Vissen

Beekdonderpad
 Beekprik
 Elrits
 Gestippelde alver
 Grote modderkruiper
 Kwabaal

Ongewervelden

Europese rivierkreeft

Dagvlinders

Aardbeivlinder
 Bosparelmoervlinder
 Bruin dikkopje
 Bruine eikenpage
 Donker pimperlblauwtje
 Duinparelmoervlinder
 Gentiaanblauwtje
 Grote parelmoervlinder
 Grote vos
 Grote vuurvinder
 Grote weerschijnvlinder
 Iepenpage
 Kleine heivlinder
 Kleine ijsvogelvlinder
 Kommavlinder
 Pimperlblauwtje
 Sleedoornpage
 Spiegeldikkopje
 Veenbesblauwtje
 Veenbesparelmoervlinder
 Veenhooibeestje
 Veldparelmoervlinder
 Zilveren maan

Libellen

Beekroombout
 Bosbeekjuffer
 Donkere waterjuffer
 Gevlekte glanslibel
 Gewone bronlibel
 Hoogveenglanslibel
 Kempense heidelibel
 Speerwaterjuffer

Kevers

Vliegend hert

Planten

Akkerboterbloem
 Akkerdoornzaad
 Akkerogentroost
 Beklierde ogentroost
 Berggamander
 Bergnactorchis
 Blaasvaren
 Blauw guichelheil
 Bokkenorchis
 Bosboterbloem
 Bosdravik
 Brave hendrik
 Brede wolfsmelk
 Breed wollegras
 Bruinrode wespenorchis
 Dennenorchis
 Dreps
 Echte gamander
 Franjegtiaan
 Geelgroene
 wespenorchis
 Geplooid
 vrouwenmantel
 Getande veldsla
 Gevlekt zonneroosje
 Glad biggenkruid
 Gladde zegge
 Groene nachtorchis
 Groensteel
 Groot spiegelklokje
 Grote bosaardbei
 Grote leeuwenklauw
 Honingorchis
 Kalkboterbloem
 Kalketrip
 Karthuiseranjer
 Karwijselie
 Kleine ereprijs
 Kleine schorseneer
 Kleine wolfsmelk
 Kluwenklokje
 Knollathyrus
 Knolspirea
 Korensla
 Kranskarwij
 Kruiptijm
 Lange zonedauw
 Liggende ereprijs
 Moerasgamander

Muurbloem
 Naakte lathyrus
 Naaldenkervel
 Pijlscheefkelk
 Roggelelie
 Rood peperboompje
 Rozenkransje
 Ruw parelzaad
 Scherpkruid
 Schubvaren
 Schubzegge
 Smalle raai
 Spits havikskruid
 Steenbraam
 Stijve wolfsmelk
 Stofzaad
 Tengere distel
 Tengere veldmuur
 Trosgamander
 Veenbloembies
 Vliegenorchis
 Vroege ereprijs
 Wilde averuit
 Wilde ridderspoor
 Wilde weit
 Wolfskers
 Zandwolfsmelk
 Zinkviooltje
 Zweedse kornoelje

BIJLAGE 2**Jaarrond beschermde vogelnesten (categorie 1 t/m 4 en categorie 5)**

Op de volgende categorieën nesten zijn de verbodsbepalingen van artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming ook buiten het broedseizoen van toepassing:

1. nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats (voorbeeld: de steenuil);
2. nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeelden: roek, gierzwaluw en huismus);
3. nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk seizoen op dezelfde plaats broeden en daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeelden: ooievaar, kerkuil en slechtvalk);
4. nesten van vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn (zelf) een nest te bouwen (voorbeelden: boomvalk, buizerd en ransuil).
5. nesten van vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om zich elders te vestigen als de broedplaats verloren is gegaan (voorbeelden: oeverzwaluw, kokmeeuw) zijn buiten het broedseizoen niet beschermd.

De bescherming betreft niet alleen de nestplaatsen zelf, maar ook de functionaliteit ervan. Leefgebied en foerageergebied dat noodzakelijk is voor de functionaliteit van de nestplaats is daardoor ook beschermd. De bescherming geldt niet als kan worden aangetoond dat het nest al gedurende een aantal jaren niet meer in gebruik is.

De hiernavolgende lijst is bedoeld als een indicatieve lijst. Deze kan worden gebruikt als hulpmiddel bij het bepalen of een ontheffing nodig is of dat maatregelen genomen kunnen worden om de functionaliteit van de voortplantings- en vaste rust- en verblijfplaatsen van vogels te behouden. De functionaliteit kan bijvoorbeeld worden gewaarborgd door het nemen van mitigerende maatregelen. Als een jaarrond beschermd nest is aangetroffen en deze door een ingreep zal verdwijnen, is minimaal een omgevingscheck nodig. Deze houdt in dat door een ecologisch deskundige moet worden vastgesteld of er voldoende gelegenheid voor de betreffende soort is om zelfstandig in de omgeving een vervangend nest te vinden of te bouwen. Indien dit niet voorhanden is, dan dient, voor zover mogelijk, alternatieve nestgelegenheid te worden aangeboden. Indien dat niet mogelijk is, dient ontheffing te worden aangevraagd. Het is de verantwoordelijkheid van de gebruiker van de gedragscode om gemotiveerd en gedocumenteerd te bepalen onder welke categorieën een voorkomende vogelsoort valt. De soorten die over voldoende flexibiliteit beschikken om zich elders te vestigen, vallen in de lijst onder categorie 5.

Soort	Categorie	Nestplek
steenuil	1	Natuurlijke boomholtes (vooral knotwilgen en oude (hoogstam) fruitbomen); rustige hoekjes of nissen van gebouwen of schuren; speciale nestkasten
gierzwaluw	2	Onder dakgoot; achter regenpijp of dakkapel; onder dakpan; gat in muur; neststenen
huismus	2	Onder dakpannen; gaten en kieren van gebouwen; mussenkasten
roek	2	Toppen van hoge bomen
grote gele kwikstaart	3	Vlakbij stromend water in nis in muur; onder brug; bij boomwortels in oevers; speciale nestkasten
kerkuil	3	Nestkasten; heel incidenteel in boomholten
oehoe	3	Richels van in steengroeves; soms oud nest van roofvogel; incidenteel op grond
ooievaar	3	Hoge plekken (telefoonpalen, bomen, schoorstenen, kerktorens, hoogspanningsmasten of door mens gemaakte palen met houten platform)
slechtvalk	3	Richels; nis; nestkast; hoogspanningsmasten; gebruikt vaak oud kraaiennest; zelden op grond
boomvalk	4	Hoog in bomen, ook in solitaire bomen, populierensingels, hoogspanningsmasten, stadsparken; gebruikt oud kraaien- of eksternest
buizerd	4	Kruin van hoge bomen; soms lager in struiken en lage bomen; gebruikt ook oude kraaiennest als basis; zeer zelden op de grond
havik	4	Hoog in boomkroon
ransuil	4	Oude kraaien- of eksternesten; incidenteel op grond
sperwer	4	Dicht tegen stam in dicht bos; soms in struiken en lage bomen
wespendief	4	Kruin van hoge bomen
zwarte wouw	4	Kruin van hoge bomen, vaak dicht bij water

Soort	Categorie	Nestplek
Blauwe reiger	5	In (hoge) bomen; veelal in kolonies. Plekken waar rovers moeilijk bij komen zoals eilandjes in vijver of plas
Boerenwaluw	5	Randen/richels in stallen; onder bruggetjes; aan sluizen
Bonte vliegenvanger	5	Nestkasten; boomholten
Boomklever	5	Oude spechtnesten
Boomkruiper	5	Tussen losse stukken schors of nauwe boomholtes; nestkasten
Bosuil	5	Boomholtes; nestkasten; ruimtes in gebouwen; incidenteel op grond of in eksternest
Brilduiker	5	Boomholtes
Draaihals	5	Nestholten van andere spechten; nestkasten
Eidereend	5	Grond
Ekster	5	Vork van tak van hoge boom
Gekraagde roodstaart	5	Grote holen, nissen en nestkasten, meestal slechts op enkele meters boven grond, soms ook in grond
Glanskop	5	Nestholtes in rottend hout; zeer af ten toe in nestkast
Grauwe vliegenvanger	5	Scheuren, spleten of grote holes in bomen; in klimop tegen stam; tegen schuttingen en gebouwen
Groene specht	5	Zelf uitgehakte nestholtes in (oude) loofbomen
Grote bonte specht	5	Zelf uitgehakte nestholtes in (zachthout) bomen
Hop	5	Boomholtes; muren; steenhopen; houten bouwsels
Huiswaluw	5	Tegen gevel van gebouwen, onder dakoverstekken, kunstmatige huiswaluwtilen aan gebouwen
Ijsvogel	5	Nesttunnels in zandige of lemige steile oeverranden, tussen wortels van (omgevallen) bomen; kunstmatige ijsvogelwand
Kleine bonte specht	5	Tak van dode loofboom of dood deel van levende loofboom
Kleine vliegenvanger	5	Boomholtes
Koolmees	5	Boomholtes; soms in rotsen en muren; in enkele gevallen nesten van andere vogels of heel dicht struikgewas; nestkasten
Kortsnavelboomkruiper	5	Scheuren en spleten in bomen; achter loszittende bast; weinig in boomholten
Oeverwaluw	5	Zelf gegraven gangen in steile wanden (natuurlijke oevers, afgravingen en zanddepots); kunstmatige oeverwaluwwand
Pimpelmees	5	Boomholtes; nestkasten
Raaf	5	Kruinen van bomen
Ruigpootuil	5	Boomholtes
Spreeuw	5	Boomholtes; nestkasten; gaten en kieren van gebouwen
Tapuit	5	Konijnenholen
Torenavalk	5	Oude kraaiennesten; nestkasten; nissen in gebouwen
Zeearend	5	Kruinen van bomen; grond
Zwarte kraai	5	Hoog in boom
Zwarte mees	5	Boomholtes; nestkasten; muizengangen in grond
Zwarte roodstaart	5	Holtes in muren; andere plekken in gebouwen
Zwarte specht	5	Zelf uitgehakt nestholtes in (dikke) loofbomen

BIJLAGE 3**Lijst met aandachtsoorten Waterschap Brabantse Delta****Planten**

Akkerklokje	Grote keverorchis	Moeraswolfsklauw
Bijenorchis	Grote ratelaar	Rapunzelklokje
Blauw walstro	Kattendoorn	Rietorchis
Blauwe knoop	Klein blaasjeskruid	Ronde zonnedauw
Bosorchis	Kleine ratelaar	Slanke sleutelbloem
Brede orchis	Kleine zonnedauw	Steenanjer
Brede wespenorchis	Klokjesgentiaan	Steenbreekvaren
Dubbelloof	Knopig doornzaad	Tongvaren
Gevlekte orchis	Knolsteenbreek	Veldsalie
Gewone agrimonie	Krabbenscheer	Vleeskleurige orchis
Grasklokje	Loos blaasjeskruid	Waterdrieblad
Groot blaasjeskruid	Moeraswespenorchis	Weideklokje

Dieren

Bandheidelibel
Beekoeverlibel

Bittervoorn
Kopvoorn
Rivierdonderpad
Serpeling

BIJLAGE 4**Lijst met in provincie Noord-Brabant vrijgestelde soorten****Zoogdieren**

Aardmuis	Haas	Veldmuis
Bosmuis	Huisspitsmuis	Vos
Dwergmuis	Konijn	Wild zwijn
Dwergspitsmuis	Ondergrondse woelmuis	Woelrat
Egel	Ree	
Gewone bosspitsmuis	Rosse woelmuis	

Amfibieën

Bastaardkikker
Bruine kikker
Gewone pad
Kleine watersalamander
Meerkikker

BIJLAGE 5

Definitie ecologisch deskundige

Onder een ecologisch deskundige verstaan we een persoon die in een bepaalde situatie en voor specifieke soorten gevraagd wordt te adviseren en/of te begeleiden, die aantoonbaar zowel een opleiding als kennis en ervaring heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. Een deskundige:

- heeft een afgeronde hbo-of universitaire opleiding, met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; of
- heeft een afgeronde mbo-opleiding, met als zwaartepunt soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van in Nederland in het wild voorkomende planten en dieren;

Daarnaast heeft de deskundige praktijkervaring opgedaan, doordat hij/zij:

- werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals een bureau dat is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en werkzaam is of aangesloten bij de volgende Nederlandse organisaties: Zoogdiervereniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of bescherming.